

منظر شهرهای ساحلی

بررسی موردی ساحل شهر تورنتو^۱

پونه وکیلان
کارشناس ارشد
معماری منظر

PUNVKNI@GMAIL.COM

آرش سجادی
کارشناس ارشد
معماری

ASHSDI@GMAIL.COM

امتداد کناره آب در شهرهای ساحلی، موقعیت فضایی برجسته و منحصر به فردی را ایجاد می‌کند که نقش عمده‌ای در ارتقای کیفیت‌های بصری، محیطی و اجتماعی شهر دارد. نوارهای ساحلی، علاوه بر ایجاد هوای پاک و حفظ حیات جانوری، مکان‌های ویژه و فرصت‌های بیشماری در خلق فضاهای جمعی خاطره‌انگیز محسوب می‌شود که تأثیر مستقیمی بر ساختار شهر، کیفیت اکولوژیک، کیفیت زندگی شهروندان و حفظ هویت منظر شهری دارد. به همین جهت حفاظت از این منبع طبیعی و بهره‌گیری صحیح از مواهب آن در شهر حائز اهمیت است. با توجه به قابلیت حضور عناصر طبیعی در بافت شهرها، چگونه می‌توان هویت بصری و سیمای شهر را تقویت کرد؟ این مقاله با معرفی پروژه‌هایی از نوار ساحلی شهر «تورنتو» به عنوان نمونه موفق جهانی و با هدف اشاره بر لزوم تغییر در مفهوم و معنای مکان‌های ساحلی و بندری شهرها، به عنوان بخش مهمی از اجزای تشکیل‌دهنده منظر شهری، تهیه شده است.

واژگان کلیدی: نوارهای ساحلی، منظر شهری، ساحل تورنتو، طراحی منظر.

ضرورت احیای نوارهای ساحلی

در شهرهای ساحلی، آب مهم‌ترین عنصر طبیعی ساختار شهر و عامل پیوند انسان، طبیعت و شهر است. اغلب شهرهای امروز ما فاقد روح مکان و ویژگی‌های فضایی خاص است، به طوری که پاسخگوی نیازهای مورد انتظار انسان نبوده و خسته‌کننده و بی‌روح به نظر می‌رسد. به عبارتی منظر فرخ‌بخش و پرمعنا فضاهای شهر حذف شده است. برای رفع این نقیصه برنامه‌ریزی فعالیت‌هایی که به محیط سرزندگی داده، سبب ارتقای کیفیت زندگی شهری شده و منظر دلپذیری از تکاپو و رفتار مردم در شهر را آشکار کند، ضروری است.

یکی از نمونه‌های موفق در این زمینه، ساحل شهر تورنتو است. برنامه‌ریزی و طراحی تفصیلی و توسعه استراتژیک نوار ساحلی تورنتو با مشارکت سه ارگان «سازمان نوسازی اراضی ساحلی شهر تورنتو»، «سازمان حفاظت منابع طبیعی تورنتو» و «شهرداری تورنتو» انجام شده و اکنون وارد مراحل اجرایی شده است. آنها بر این باور هستند که بندر و نوار ساحلی شهر تورنتو، نقش کلیدی در تعریف منظر شهر داشته و منبع با ارزشی در جهت ارتقای کیفیت‌های محیطی است.

زمینه‌های تشکیل‌دهنده منظر شهرهای ساحلی

ساختار منظر ساحلی تورنتو را عملکردهای چندگانه چون پیاده‌راه‌های امتداد ساحل، مرکزی برای برگزاری وقایع و رویدادهای خاص، مناظر سبز با هدف پیوستگی شهر با طبیعت، نشانه‌ها و نمادهای با ارزش شهری، تشکیل می‌دهد.

به طور کلی این ساختارها شامل ساختار فیزیکی، فرهنگی، زیبایی‌شناسی و بصری است.

• ساختار فیزیکی منظر شهری - ساحلی

- نظام کاربری‌های ساخته شده، فضای باز و چگونگی توزیع و پراکنش آنها
- کریدورهای مصنوع و طبیعی
- دسترسی‌ها و تقاطع‌ها

پروژه پارک ساحلی - شهری (HTO^۲): (تصویر ۲) در امتداد ساحل تورنتو توسط مهندسين مشاور منظر «زانت رزبرگ و همکاران»^۳، معماران منظر «کلود کور میر»^۴ و مهندسين مشاور «حریری پونتارینی»^۵ در فضایی به وسعت شش هکتار در سال ۲۰۰۸ طراحی شده است و به عنوان لکه‌ای سبز و برجسته با طراحی بی‌نظیر، در ساختار فیزیکی منظر ساحلی تورنتو اثری فوق‌العاده به جای گذاشته است. فضای این پارک را ترکیبی از پیاده‌راه‌های ساحلی، تپه‌های سبز شیبدار مابین پیاده‌راه‌ها و ساحل شنی مزین به سایبان‌های چترگونه زرد رنگ تشکیل می‌دهد که در جهت احیاء و نوسازی منطقه ساحلی و بندری صنعتی و متروکه قدیمی و دگرگونی در مفهوم آن عمل می‌کند.

• ساختار فرهنگی منظر شهری - ساحلی

عناصر و اتفاقات محیط زندگی بر حواس ما تأثیر می‌گذارد و به ما احساس لذت، خوشی و احساس سلامتی می‌دهد. دیدن یک منظر مطلوب، خاطرات و تجربیات ما را به یاد می‌آورد؛ یعنی واکنش‌های احساسی درون را بیدار می‌کند. مکان، «فضایی است که ویژگی مشخصی دارد»^۶

در عین پاسخ به عملکرد بسیار هنرمندانه نیز است. این مکان اجتماعی جدید، حیرت‌انگیز و پویا در جایی که اراضی ساحلی آب را ملاقات می‌کند، دروازه‌ای شگفت‌انگیز از سمت شهر به سوی منظر آب می‌گشاید.

• نظام زیباشناسانه منظر شهری - ساحلی

از آنجا که انسان همواره تمایل دارد زندگی خود را در محیطی سالم و آرامش‌بخش و در ارتباط با زیبایی‌های طبیعی سپری کند، طراحی معماری منظر نیز با دیدگاهی هنرمندانه و تکیه بر اصول زیبایی‌شناسی، در خلق فضاهای شگفت‌انگیز می‌کوشد. تمرکز بر موضوع اطلاعات بصری در محیط به عنوان یک زبان ارتباطی می‌تواند گفتگوی بین طراح و مخاطبان را ممکن سازد (کالن، ۱۳۸۲). امتداد پیوسته فضاهای ساحلی و امتداد بصری فضاهای باز سبز و رنگارنگ نیز، تأثیر مطلوبی بر خط آسمان شهری دارد.

• ساختار بیولوژیکی منظر شهری - ساحلی

چرخه پوشش گیاهی و جانوری این حوزه و تغییرات ناشی از پراکندگی و تکثیر آن، ارتباطی متقابل و پویا با محیط ایجاد می‌کند و جریان‌های حیات و انرژی را در شهر به نمایش می‌گذارد. کنش‌های متقابل اکوسیستم و مجموعه‌ای از زیستگاه‌های گیاهی - جانوری متغیر، موجد پویایی محیط و تنوع در منظر ساحلی شده است.

بنابراین مکانیت یعنی ویژگی‌هایی که موجب می‌شود یک موقعیت مکانی خاص، اثر ماندگاری بر ذهن بگذارد (ماتلاک، ۱۳۷۹)؛ جایی که انسان می‌تواند موقعیت و جهت خود را در آن مشخص کرده و با محیط اطرافش ارتباط برقرار کند. استقرار ماهرانه رویدادها به مکان روح و ارزش خاصی می‌بخشد که در سابقه ذهنی ناظرین به عنوان فضای زشت، زیبا، خنثی یا بی‌تفاوت، متحرک یا ساکن، هیجان‌انگیز، خسته‌کننده و یا پیام‌های حسی دیگر قابل تعریف است (بل، ۱۳۸۲). تفرجگاه‌های ساحلی عرصه‌هایی را برای مشارکت و تبادل نظر مردم فراهم می‌آورد؛ مردم با حضور در این فضاهای جمعی و ثبت خاطرات مشترک، به این فضاها احساس تعلق کرده و حس در میان جمع بودن را تجربه می‌کنند.

پروژه طراحی اسکله‌های بی‌نظیر موج و رقصان^۶ «اسپاداینا»^۷، «ریز»^۸ و «سیمکو»^۹ (تصویر ۱) که در امتداد ساحل شهر تورنتو توسط مهندسين مشاور هلندی «وست هشت»^{۱۰} و مهندسين مشاور کانادایی «DTAH»^{۱۱} طراحی و اجرا شده، ساختار منظر ساحلی را در کلیه ابعاد ادراکی، رفتاری و اکولوژیک توسعه داده است. در محل برخورد خط ساحل و پیاده‌راه ساحلی و در انتهای سه خیابان پرترد اسپاداینا، ریز و سیمکو، سازه‌های چوبی رقصنده، هویت جذابی را برای نوار ساحلی تورنتو به ارمغان آورده است. طراحی هندسه اسکله‌های موج و متغیر، منحصر به فرد است که

جمع‌بندی

نگاهی به پیشینه اغلب شهرها نشان می‌دهد که شکل‌گیری آنها در جوار رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و به طور کل، آب صورت گرفته است. پیشینیان ما به نقش زندگی‌بخش این موهبت طبیعی در شهر توجه داشتند. نوارهای ساحلی، مرزی میان ساختار سخت شهر و ساختار نرم آب است که در ایجاد پیوند بین شهر و شهروندان با طبیعت نقش به‌سزایی دارد. از عمده این نقش‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- امتداد عنصر طبیعی و خطی نوار ساحلی موجب پیوستگی فیزیکی - بصری با بافت‌های همجوار می‌شود.
- ویژگی‌های خاص نوارهای ساحلی سبب تقویت روح مکان، معنا و افزایش جذابیت محیط و منظر می‌شود.
- ایجاد کمربندی از پوشش گیاهی در امتداد ساحل و دگرگونی عناصر طبیعت با تغییرات فصول، جلوه‌های متفاوتی از منظر را در زمان‌های مختلف به نمایش می‌گذارد.
- ایجاد فضاهای جمعی، تفرجی و گردشگری، سبب پیدایش منظر پویای اجتماعی - فرهنگی می‌شود.
- فضاهای باز سبز در امتداد ساحل، با کارکرد اکولوژیک، حیات گونه‌های گیاهی - جانوری را در چشم‌انداز شهر زنده نگه می‌دارد.

پی‌نوشت

1- Toronto \ 2- HTO \ 3- Janet Rosenberg & Associates \ 4- Clude Cormier Architects Paysagistes \ 5- Hariri Potarini
6- Wave deck \ 7- Spadaina \ 8- Rees \ 9- Simco \ 10- West Eight Associates \ 11- DTAH Associates

۱: منظر پارک ساحلی (Toronto.ON) HTO، مأخذ: www.asla.org

منابع

- بل، سایمون (۱۳۸۲) منظر، ادراک و فرآیند، ترجمه: بهناز امین‌زاده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- کالن، گوردن (۱۳۸۲) گزیده منظر شهری، ترجمه: منوچهر طبیعیان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ماتلاک، جان (۱۳۷۹) آشنایی با طراحی محیط و منظر، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، تهران.
- www.asla.org
- www.spacingtoronto.ca
- www.vulgare.net
- www.waterfronttoronto.ca

